

El canton dël nemis ëd la patria

PARLOMA UN PÒCH DIJ CARABINIÉ

J'antèrviste e ij sondagi d'opinion ch'a në smon-o an sij giornaj e a la tele an diso che, bin ansima a la lista dij nòsti sagrin, a-i son ël travaj e la delinquensa. An gener coste preocupassion a son n'ocasion galupa për fé parlé dontré politich, a la seira dòp sin-a, e lor-li an fan savèj ch'a sercheran pròpi 'd buteje un tacon: an sël travaj a peul fin-a esse ch'a l'abio 'd solussion diferente fra 'd lor, contut che 'l nemis ëd la patria a l'abia quaich problema a vèdde tute 'ste diferense, ma an sla delinquensa i peule sté tranquij che tuti an propon-o, pi ò meno ant l'ordin: la prevenzion, na giustissia pi seria e, a la bon-a fin, ël famos, "coordinament ëd la polissia". La prevenzion, s'i l'hai capi bin, a veul di che lor-li a dovrìo gaveje ai delinquent la veuja 'd trocioné j'avzin, patlé le masnà, ramassé ij pòrtafeuj an sël tram e fin-a pijesse a cotlà. A deuv esse n'afé nen da pòch, ma, convnù ch'a lo faria l'istessa gent ch'a sa fé tant bin la prevenzion ëd tuta la resta, i podoma deje fiusa. A l'han fane vèdde 'd savèj bin che jè rian a l'han la tendensa a chërse quand ch'a pieuv, e che la fiòca a l'ha la dròla usansa

'd robaté an bass; an sël Pò e an sj' Alp a finisso nen dè stupisse 'd soe prevenzion, ëd soa organisassion e, an gener, ëd soa savièssa senza fin. La giustissia a l'é, an diso, complicà 'n pòch dal fait che gnun a smija savèj da bin ël numer dij regolament an vigor. L'ignoransa dla lege a l'é donca condission inevitabil nen mach për la pi part ëd noi, ma, con tuta probabilità, ëdcò për coj ch'a-jè travajo 'ndrinta. Ma an sla question dël coordinament ëd la polissia (ò mej, "ëd le polissie") a smijeria malfé nen esse d'acòrdi. Malfé, ma nen anpossibil: ël nemis ëd la patria a l'é nen d'acòrdi. Èl fait che an Italia a-i sio carabinié, polissia, civich e via parèj a finiss nen dè stupì ij forèsté. Ant na guida bele neuva dl'Italia ("The Rough Guide to Italy"), ant le notissie generaj as pijo bin varda d'anformé ij giovo inglèis e american che ambelessi a-i son ij carabinié, con soa vestimenta neira e bindej ross, la polissia, con sò bel vesti bleu, ij finansié, vestì ëd gris (contut che la guida a gionta ch'a l'é motobin probabil che ij turista, lor, a l'abio nen da sagrinesse tròp dij finansié), e peui civich, vardie

forestaj, polissia postal, polissia dle pèrzon, e via parèj. A l'é 'dcò evident che tute le polissie an question a son nen espression e arzultà ëd na division fra podèj diferent, coma an America o an ëSvizzera, andoa che la polissia a l'é sempe local, espression ëd la sità, dlè stat federà o dël canton. An America a-j' gionto ëdcò l'elession direta dël cap ëd la polissia e dij giudes. Nò, an Italia, an dis la guida, tute le polissie a son ëtue bin separà përchè, scoté bin, "a l'abio nen tròp podèj" (am ven da pensé che costa osservassion, evidenta, a nojàutri an la faso nen sente tròp soens). Noi i savoma da bin che la concorenza, ant ël comersi, a l'é util a col ch'a cata, e 'l monopòli danos. Èdcò an Italia a lo san bin, e, miraco përchè is faso nen tròp la boca bon-a e i pijo nen ël vissi a sté bin, a smija ch'a l'abio decidù che un pòch ëd concorenza a va bin, ma pa tròp, esageroma nen... Parèj, i l'oma dontré television gròsse, nen tranta, e dontré sossietà dij telefono, ma ancora mach na sossietà dij treno e, fin-a a ncheuj, mach na sossietà dla corent eletrica. L'ùnich camp anté ch'i

soma bondos a son le polissie. E vojàutri i veule campé via na richèssa pariya? Pitòst che coordineje, a vantria che le polissie a fusso butà an concorenza fra 'd lor. La propòsta dël nemis ëd la patria a l'é pi o meno costa, e se quaidun a l'é d'acòrdi i podrìo buté su un moviment d'opinion. A l'é ciàir coma 'l di che, ancheuj, tuti nòsti protetor colorà 'd nèir, bleu e gris a son, coma minim, na frisa ineficent, convnù ch'a son ant na quantità ch'a l'é, coma tuti a san, motobin pi àuta che cola dj'àutri pais e j'arzultà, al contrari, a son nen dij pi bej, con ël novantessinch pèrsent dij robarissi ch'a resto ampunì, mach për fé n'esempi. Èl nemis ëd la patria a chèrd gnanca che gavene 'n pòch (ëdd polissiot, nen ëd lader) d'ant j'ufissi a arzolvèria nòst problema. Ma pensé mach s'i podèisso serne nojàutri da chi fene tué e protege! Coma tanta gent (e miraco fin-a quaich letor d'Assion Piemontèisa) a paga ël famos "canone" a la television dè stat, i podrìo paghé, na vira a l'ann, nòst bel cotis për la profession, an podend serne fra carabinié, polis-

sia dè stat, finansié o civich. Gnun a dis ch'i dovrìo anventesse na polissia privà, ma mi i l'hai l'idèja che, se la polissia a dipendeiss dai nòsti sòld për soe cite speise, miraco a l'avrìo meno 'd viture, ma 'd lader a na ciaperìo 'd pi. Pèrchè, na vira a l'ann, al moment d'arnové l'abonament, mincadun a podrìa serne 'd cangé companìa ëd profession. L'ùnica àutra arzorsa dle polissie a sarìa la publistità. Sì, përchè a l'é 'dcò nen giust che television e giornaj an faso vèdde carabinié e polissiot ch'a fan tute soe bele amprèise e lor-li a 'n n'abio gnun util: it veule fé vèdde le assion dij carabinié a la tele? It paghe! N'àutra rassa ëd publistità bin possibil për fé chërse le pòvre arzorse dla polissia a podrìa esse la publistità an sle viture e, an cita mzura, an sle divise: se ij carabinié a l'aveisso tant sucess an soe assion, e a-j' feisso vèdde soens a la television, a l'é mach lògich che 'l pressi 'd buté la reclam dij formagin an sla schin-a ëd tuti ij carabinié a chërseria... An avend mach, për tiré anans, ij cotis dij socià e la publistità, nòsti protetor a sarìo ëd na gentilèssa, ëd na finèssa e fin-a ëd n'ele-

gansa che adess, an dipendend nen da noi, as vardo bin d'avèj. Pèr giustissia, a vanta 'dcò di ch'a sarìa franch nen giust che në student o 'n pòr diav a pagheissa l'istess cotis dël padron ëd n'industria o d'un politich; nen mach, ma a vantria 'dcò fé an manera che, se dòp d'un pòch d'ani un a l'avèissa mai avù gnun problema con la giustissia (an essend da la part dël tòrt, as capiss), sò cotis a caleissa, un pòch coma con l'assicurassion ëd la vitura. Le relaxation fra 'n socià a la polissia e 'n socià ai carabinié a sarìo nen diferente da cole fra doe assicurassion, o doe banche. E se carabinié e polissiot as buteisso d'acòrdi për fé chërse tròp ël cotis anual? As capiss ch'a vantrà fé 'd regole contra 'l monopòli; ma, 'n pòch për vira, a l'é evident che 'dcò vaire polissie europenghe a podrìo smon-e sò servissi ëd profession si da noi, e a-i sarà sempe pi 'd concorenza. Ma, a la bon-a fin, mach la liberalisassion completa dla profession a podrà arzolve ël problema. Pèrchè, antratant, a l'é probabil che quaich sossietà dlè stat, coma, giusta për fé n'esempi, ij finansié, a sia andàita a rabel...
Mauro Tosco

Lirica as sara con

tipo da galera da l'aspet freid, fra ij quaj Spolètta sò fidel esecutor. Èdcò cost pèrsonagi a dinòta 'd contradission interior fra la bisocaria e la ferosità. Anans d'afronté Scarpia ant ël second at, an conossend le reassion dël baron a la neuva che Angelòtti a l'é nen èstait trovà ant la vila 'd Cavaradòssi, a s'adressa a Sant'Ignassi, protetor djè sbiri e, ant l'interrogatòri ch'a j' ven dapress a rijòta an amusandse fra j'acuse dè Scarpia e le negassion dël pitor. A bësbija fra ij dent: "Oh bei tratti di corda..."; jè s-ciancon ëd còrda a j'ero 'd suplissi ch'as compio an aussand l'acusà con na còrda gropà ai brass ch'a scoria ant na pulia tacà a la vòlta. A s'otnia parèj sempe la slòura dle scapole. Ant la sena afrosa dël second at, ant la qual as dèscaden-o 'l ghtonon, la libidin e la crudelità, Puccini a dèsmientia nen l'arferiment clerical e a j' fa recitè a Spolètta quaich vers dël "Dies Irae". Sergi Beano a l'ha sostnù la part con l'ùsuala professionalità, fra la ferosità e la fin-

garda sotmission a Scarpia. La pratica 'd sinquant'ani ëd teatro lirich a l'ha contribuì a deje a l'artista cola pèrfession ëd propòsit ch'a carateriso 'dcò soa regia. Semper ëmzurà e respetosa dl'autor. A l'é nòst angagg agradi arcordé ëdcò tuti j'àutri artista ch'a l'han contribuì a manten-e ant ël cheur dij passionà l'amor për la lirica, tant da avèj sempe 'l teatro satì. L'ambrun matiné roman a 'n lumin-a maniman Castel Sant'Angel ant ël ters at e 'n bergeròt, an passand sota 'l castel, a canta në "stornel" an dialet roman, ëscrivù dal poeta Gigi Zanazzo. Puccini a l'avia vorsù 'd vers completamente dèsgropà dal drama e senza arferiment a la sòrt dël condanà. La tragedia a s'anviara anvers soa conclusion, antramentre che la marcia an sòl magior a compagna l'anliniamet dël ploton d'esecussion. A l'é un-a dle marce da mòrt pi crudej e dèspèrà 'd tuta la stòria dël teatro lirich. Tòsca a surviv nen a la sbefia dla fusilassion ëd Mario, che chila a l'avia

chèrdù, con bonomaria, ch'a fussa mach për finta e con d'arm caria a salve. An èslansandse dai bastion ëd Castel Sant'Angel a crija

soa ùltima dèsfida al bòja: "Oh Scarpia, davanti a Dio!" Le ciadeuvre a l'han nen età; la musica a l'é eterna.
Rossana

Èl prim "libret" ëd la Tòsca.

ELÒGI A L'EVASION

I son si a lese un-a dle tante critiche dël sòlit politich angagià an soa lòta cotidian-a contra j'afamador dël pòpol: j'evasor fiscaj. E 'd böt an blan a l'é 'nviscasse na lus an mè servel e i l'hai anandià 'n rasonament pien ëd privo. Col ch'a produv gnente, ël fagnan, l'assenteista e 'l gargagnan com'a falo a esse evasor? Còs a peul evade col ch'a fa gnente? Coma ch'a peul evade col ch'a l'é nen codificà da lè stat? Pèr esempi, le putasche ch'a l'han nen na partìa IVA, ni a son inscrivùe a la Camera 'd Comersi përchè, an parlant burocraticament, a l'han nen në "Stat sossial" e sò mesté, bele s'a l'é 'l pi antich dël mond, a la nen n'arconossiment legal. Donca a "evad" mach col che quaicòs a l'ha produvù. E col quaicòs a va an gir, a cangia 'd man, a ven comersià, vendù, catà, fità, prestà: ant na paròla a produv richèssa. Richèssa për ël pais. Le bertavele anfiama ch'a fan mach ëd paròle, ij politich, ij volontari organisà, ij sindacalista, ij partitant ch'an popon-o e tute cole confraternite 'd "nen evasor" përchè ch'a produvo gnente a còs a servne? A sta mira i devo për fòrsa batje le man a j'evasor përchè an qualsèssa manera a travajo e a produvo. A produvo richèssa për ël pais. Viva e tòpa donca a j'evasor? Fé 'l deputà, 'l senator, ël pressident, l'assessor, ël sindich, ël consijé e 'l distribudor ëd lòn ch'a-i é e 'd lòn ch'a-i é nen a veul nen di produve richèssa, ma mach divide cola richèssa produvù da j'àutri, compris coj ch'a evado, com'a l'avia spiegane da bin Einaudi. I 'ncamin-o a pensé che ij politich, ch'a produvo gnente, a 'l'abio tant con j'evasor, che, contut, chèicòs a produvo përchè soa evasion a peul avèj quaich influens an sla meisà dij politich, convnù che senza evasion a podrìa esse fin-a pi àuta 'd col' enormità ch'a l'é. Che la colpa dj'evasor a sia pròpi costa? I l'hai pròpi tèmme che 'd sì.

Stevio Veglio

"CONFRERIA DÈL LAMBEL" DONT IJ BUT A SON COJ